

ZEVEN MISVATTINGEN OVER DE VERKLARENDE ANALYSE

De ‘verklarende analyse’ zoemt overal rond. Het klinkt veelbelovend, maar teleurstelling ligt op de loer. Wat is het nu precies, en wat niet? Marca Geeraets en Harrie van Leeuwen ruimen de misverstanden uit de weg.

MARCA GEERAETS EN HARRIE VAN LEEUWEN

Het buzzwoord is ‘verklarende analyse’. In de hulpverleningscyclus is het de stap die komt na de probleemverkenning. Het woord duikt in allerlei discussies over de kwaliteit van de jeugdhulp op als de oplossing voor kwaliteitsproblemen. Het kenmerk van een buzzwoord is dat het veelbelovend klinkt, maar niet erg scherp is gedefinieerd. Wij denken dat teveel beloven altijd als een boemerang terugkeert om voor een knal tegen je kop te zorgen. En de jeugdhulp kent al genoeg hoofd-pijndossiers. Daarom vinden we het belangrijk dat we als professionals in de jeugdhulp duidelijke afspraken maken over wat je wel en wat niet van een verklarende analyse mag verwachten.

In een verklarende analyse worden de krachten in kaart gebracht die een rol speelden in het ontstaan van de problematiek en die nu actief zijn bij het in stand houden, verergeren of afzwakken van de problematiek. Behalve de aard van de krachten wordt ook beredeneerd door middel van welke mechanismen en interacties deze krachten hun werk doen. Kortom, een verklarende analyse moet leiden tot de best mogelijke verklaring van de aan ons voorgelegde problemen. Afhankelijk van de discipline wordt een verklarende analyse ook wel ‘theorie van het individuele geval’, ‘casusconceptualisatie’, ‘ver-

klarende diagnose’, ‘structuurdiagnose’, ‘integratief beeld’, ‘samenhangend beeld’, ‘integrale analyse’ of ‘persoonlijke diagnose’ genoemd. In de Engelstalige literatuur spreekt men van ‘case formulation’.

Het in kaart brengen van de invloed, mechanismen en samenhang tussen krachten en problemen van de jeugdige en het gezin is nog niet zo makkelijk, maar men is het er wel over eens dat ingrijpende beslissingen als uithuisplaatsing en intensieve behandeling, al of niet met een gedwongen component, alleen genomen zouden mogen worden als ze kunnen worden gerechtvaardigd door een deugdelijke verklarende analyse van de problematiek. Het lijkt ons goed om te beginnen met het opruimen van enkele misvattingen over de verklarende analyse. Wat is het niet?

Zeven misvattingen

Alleen door op een systematische manier een verklarende analyse uit te werken, kunnen we meer grip krijgen op complexe, meervoudige problematiek. Helaas snijden niet alle verklarende analyses in de jeugdhulp hout. Er zijn genoeg valkuilen en misverstanden. We noemen zeven dingen die de verklarende analyse niet is:

1. Geen waarheidsstatement.

De verklarende analyse leidt tot een gezamenlijke met ouders en

jeugdige gemaakte *werkhypothese* (verklaringsvoorstel) over de factoren die een bijdrage leveren aan of de oorzaak zijn van het voorduren van de problematiek van de jeugdige. Het is gebaseerd op het zoeken naar de best mogelijke verklaring die we kunnen bedenken. De Waarheid stel je niet bij, maar werkhypothesen toets je tijdens de behandeling en stel je bij door voortschrijdend inzicht of als de problematiek zich niet ontwikkelt als is voorspeld.

2. Geen briljante analyse van de professional. De verklarende analyse is bedoeld als co-creatie van beroepskracht en ouders of opvoeders en jeugdige. Met hulp van de ervaringskennis van de betrokkenen van het dagelijks functioneren en de professionele kennis van de beroepskracht worden de moeilijkheden in samenhang gebracht met de ongunstige én gunstige kind-, gezins- en omgevingsinvloeden en de mechanismen die de aard, omvang en de ernst kunnen verklaren. Alleen een gezamenlijk gemaakte analyse vormt een goede voedingsbodem voor een interventieplan. Het misverstand is dat de verklarende analyse het resultaat is van ‘serendipiteit’ – een flitsende briljante inval – van de beroepskracht. Die dan in een toelichting achteraf aan de cliënt wordt meegedeeld. De praktijk vraagt echter dat de verklaring stapsgewijs samen met ouders of opvoeders en jeugdige wordt voltrokken. De

beroepskracht maakt daarbij gebruik van een robuust verklaringsmodel dat zich in de praktijk heeft bewezen.

3. Geen statistische analyse met eeuwigheidswaarde. De (grootte) van de invloed van de krachten en de samenhang tussen de verschillende factoren verandert gedurende de behandeling en gedurende de levensloop. Aan het begin van een interventie zullen andere factoren een rol spelen dan bij een verklarende analyse die nodig is voor terugvalpreventie.

4. Geen one size fits all-analyse. In de verklarende analyse wordt nagegaan welke factoren bij dit kind, deze adolescent, deze ouder een rol spelen. Bij twee jeugdigen kan dezelfde problematiek bijvoorbeeld 'moeite met concentreren' veroorzaakt of in stand worden gehouden door heel verschillende factoren (dit wordt ook wel aangeduid met equifinaliteit). Een goede verklarende analyse is het persoonlijk verhaal van wat er aan de hand is en wat daarbij tegenzit en wat al helpt waardoor de problematiek niet erger is dan hij nu is. Een verklarende analyse leidt dus tot een gepersonaliseerde verklaring.

5. Geen garantie voor het expliciteren van veerkracht of sociale steun. Hoewel elke zichzelf respecterende beroepskracht zal benadrukken dat bij een verklarende analyse en de interventies sterke kanten van betrokkenen en hun natuurlijke steunbronnen

een belangrijke rol spelen, is de specificiteit van de veerkracht en ervaren steun in analyses vaak onvoldoende. Als ze al worden benoemd zijn ze vaak te algemeen zoals 'aantrekkelijk uiterlijk', 'heeft humor', 'betrokken ouders' en is het onvoldoende duidelijk op welke manier ze een positieve bijdrage leveren aan het verminderen van de problematiek. Dat kan en moet beter.

6. Niet het alleenrecht van één discipline of één therapeutisch paradigma. Voor een integrale analyse zijn casusverklaringen gebaseerd op etiologische theorieën (psychoanalyse, systeemtheorie, CGT, oplossingsgericht) niet de eerste keus. Een trans-theoretische discipline overstijgende benadering is te prefereren (Christon e.a., 2015). Christon stelt een 'science informed' hypothesetoetsende benadering voor. De interventies behoren de wetenschappelijk en in de praktijk onderbouwde best werkzame elementen te bevatten. Alleen een transtheoretische benadering biedt alle beroepskrachten binnen een multidisciplinair team de mogelijkheid om vanuit hun expertise bij te dragen aan de verklarende analyse.

7. Geen lineair monocausale verklaring. Monocausaliteit in de jeugdhulp bestaat niet. Kenmerkend aan problematiek waarbij ondersteuning vanuit de jeugdhulp is gewenst, is dat niet kan worden gesproken van 'oorzaken', maar op zijn hoogst

van deelloorzaken. Er zijn nauwelijks oorzaken bekend die in hun eentje bepaalde problematiek veroorzaken. Dat wordt bewezen door alle uitzonderingen; kinderen die hetzelfde hebben meegemaakt, maar geen of andere problematiek vertonen (ook wel multifinaliteit genoemd). Veelal hebben deelloorzaken ofwel een mediërend karakter (ze zijn een tussenstap) dan wel modererend (afzwakkend of versterkend) karakter. Ook een eenzijdig focus, op alleen omgevingskenmerken of persoonskenmerken van ouders of jeugdigen, leidt tot een gemankeerde verklarende analyse.

Verklarende analyses die voornamelijk historische deelloorzaken beschrijven die voor het huidige functioneren van de jeugdige geen praktische relevantie hebben, zijn overbodig. Alleen zorgvuldige analyses over factoren die ertoe kunnen doen, en waarvan we ouders en jeugdigen kunnen overtuigen dat ze ertoe doen, kunnen de besluitvorming over gerichte interventies onderbouwen. En dan nog biedt onze beperkte informatieverwerkingscapaciteit niet de garantie dat we betere resultaten kunnen halen dan de *state of the art* toelaat. Maar een goede verklarende analyse kan wel een hoop willekeur en geknoei voorkomen.

De literatuur is opvraagbaar bij het redactiesecretariaat: KAP@bsl.nl.